

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bemærkninger i Anledning af en Afhandling i det theologiske
Maanedskrift for Aprilmaaned d. A. om det Hebraiske Sprog-
studiums Skjæbne i Danmark, og Undertegnedes Grammatik
i samme Sprog,

udgivne som

I n d b y d e l s e s k r i f t

til

den offentlige Examen i Roeskilde Kathedralskole

i September 1825.

ved

Dr. S. N. J. Bloch,

Professor og Skolens Rector, Ridder af Dannebrog.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,

Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Χαλεπὸν οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἀμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. Xenoph. mem. Socr. II, 8.

Maaffee vil det forekomme en eller anden Læser af disse Blade, at en saadan Kritik eller Antikritik, som de skulle udgjøre, ikke er noget passende Emne for et Skoleprogram, hvoraf sædvanlig ventes enten en Undersøgelse af en enkelt videnskabelig Gjenstand, eller Beretninger om Skolens og Underviisningens Tilstand i ældre eller nyere Tider. Ogsaa bleve de i Forstningen heller ikke skrevne i denne Hensigt, hvortil denne Gang var valgt et andet Emne af den latinste Litteratur. Men da jeg ved noiere Overveielse betænkte, baade at det hebraiske Sprogstudiums Bedømmelse ligesaavel, som enhver anden Green af Didaktiken, kan have sin videnskabelige Interesse, og at Spørgsmaalet dernæst i Særdeleshed er om en af de Lærebøgers Værd, som bruges i denne Skole: saa syntes det mig tilsidst ikke upassende, at anvende et Program, som udgaaer fra samme, til at veie, hvorvidt den Anke, der var ført imod saavel Studiumets Behandling i Skolerne i Almindelighed, som den Bog, der her saavel som andensteds er lagt til Grund for Underviisningen deri, maatte være grundet eller ikke; et Forsvar, hvortil jeg baade som Lærer og som Forfatter maatte ansee mig for at være opfordret.

Blandt de Afhandlinger nemlig, hvorved Forfatterne af det nysbegyndte theologiske Maanedsskrifts første Hefte troe at skulle hjælpe paa den efter deres Mening indtraadte Fordærvelse af Theologiens Studium og raade Bod paa den Ulykke, som det 18de Aarhundre des dem saa mishagelige Oplysning skal have forvoldet i samme, befinder sig nu og et Stykke i samme Aand, hvori Hr. H. Ehr. Lindberg lover en "Oversigt over den Skjæbne, som det hebraiske Sprogstudium og det Gamle Testaments Fortolkning har havt i Danmark i Aarene 1790—1820," hvilken Oversigt, saavidt den hidindtil er kommen for Dagen, falder

i tvende Afdelinger, hvoraf, efter nogle i et Slags Indledning henkastede Invectiver mod det 18de Aarhundreeds Vantroer i Almindelighed, den 1ste angiver at handle om "det hebraiske Sprogs grammatiske Studium i Almindelighed," den anden leverer tvende Recensioner, den ene af min, den anden af Professor Masnuffens hebraiske Grammatik. At undersøge, hvorvidt Recensentens Dom over denne sidste er grundet eller ikke, ligger udenfor min Plan, saavel fordi jeg overhovedet ikke anseer det for meget delicat, at ville bedømme en Lærebog, der paa en Maade rivaliserer med Eens egen, hvor Egoismen alt for let kan synes at være kommen med i Spillet, som og fordi Forfatteren endnu lever og selv maa, ifald han finder det fornødent, forsvare hvad han har skrevet. Jeg bliver altsaa kun staaende ved hvad der i bemeldte Recension er ytret imod min egen Sproglære. Men da der forudgaaer og dermed staaer i Forbindelse en almindelig Dom om Underviisningen i det hebraiske Sprog i det Tidrum, da samme Sproglære paa flere Steder er bleven brugt, saa bliver det allerede derfor nødvendigt tillige at kaste et Blik paa denne Dom, om det end ikke, som en mere almindelig didaktisk Gjenstand, kunde formodes at have større Interesse for Læseren, end det, en blot Antikritik maaskee vil kunne medføre.

Indledningen altsaa, hvis Tendents formentlig er, at gjøre disse Recensioner til et Slags Afhandling, der kunde gjøre dem stikkede til at optages i det Tidsskrift, hvis Hovedbestræbelse gaaer ud paa at tilintetgjøre, hvad der i de sidste halvhundrede Aar omtrent er virket til et liberalere Studium af Theologien, og med andægtig Jær at trække løs paa den Vantroer og Uchristelighed, der skal ligge i sammes videnskabelige Fremstridt, entrerer ganske vel i samme Maneer og Tone, i hvor tvungent det end for Næsten falder ud, naar Forf. vil gjøre nogle formeente Urigtigheder i det hebraiske Sprogs Formlære til Følger af denne Vantroer og Uchristelighed, eller hvor stridende det end bliver mod den Skoles Aand, som Forf. ved denne Indledning bekjender sig til, naar han anpriser den nyere Tids Sproglærdom, som de andre saa heftigen forkaste; eller i hvor lidet endelig de Beskyldninger lade sig bevise, som gjøres hiint Tidrum for Forsømmelse af den orientalske Litteraturs Studium. Det er derfor en temmelig uheldig Forevending, naar Forfatteren af Tidens Vantroer henter en Grund for sit Forehavende, hvis Diemeed snarere kunde synes at gaae ud paa at gjøre hans egen senest udgivne Grammatik gjældende ved de tvende forudgaaendes, til Brug autoriseredes Nedsættelse; hvilket idetmindste stikker frem deraf, at han ikke vil omtale Oversættelsen af Wetherlins, efter eget Sigende, fordi den ikke af Directionen for Universitetet og de lærde Skoler er autoriseret til Brug i disse sidste: saasom dens Omhandling jo, da den dog er bleven brugt, ligesaavel som de andre maatte have hørt under dens Plan, der vilde

give os en historisk Oversigt af det hebraiske Sprogstudiums Stjærne i Skolerne og hente Aarsagerne til disses formeentlige Mangler af Grammatikernes Ufuldkommenheder.

For imidlertid nu, som sagt, at stemme i med i den modern-orthodoxe Tone, fortæller Hr. L. os da til Begyndelse, at "Saalænge man havde Agtelse for Bibel og Christendom og det G. T. var en meget kostbar Bog for enhver Christen, især uskatteerlig for Theologen, stod det hebraiske Sprogstudium i høi Anseelse og drevs med ligesaa megen Iver som Nytte saavel i Skolerne som ved Universiteterne. Alle Hjælpvidenskaber agtedes høit og bearbejdedes flittigt. Men Vantroen brød ind i den Christne Kirke; den nedbrød med Agtelse for Bibelen Lysten til at studere det hebraiske Sprog og Oldtidsminderne grundigen; for den høit prisede Dplysning maatte det nu være en let Sag at tilegne sig det fattige, men ved Jødeflægt fordærvede Hebraisk; exegetisere over det G. T. meente Enhver at kunne, som med Ukyndighed i det hebraiske Sprog og beslægtede Dialekter forbandt en tilstrækkelig Uforskamthed til at nedrive og omdanne, hvad der var Menneskets Vigtigste, og Hovmod nok til at paastaae, at hans egne urimelige Meninger fandtes i den hellige Skrift. Saa vare omtrent Tidens Vilkaar ved Begyndelsen af det 19de Aarhundrede" o. s. v. Hvo der har siddet for dette stærke Malerie, navngiver Forfatteren os ikke, men paastaar blot paa den nye Sects sædvanlige Viis, at alt dette "udtalte sig igjennem de frækkeste Skrifter i Tydskland." Og dog maatte man meget ønske at vide, hvilke disse frække, uforskammede, hovmodige Skribenter ere, som have anrettet denne Ødelæggelse i den orientalske Litteraturs Studium. Ukyndige i det hebraiske Sprog kan det jo ikke have været; thi om Saadanne end kunde "tilegne sig" samme (en Ting, hvis Mulighed overhovedet ikke er let at begribe, om end Sproget saa var nok saa fattigt og fordærvet), eller havde givet sig isærd med at exegetisere Forfattere, hvis Sprog de ikke engang forstode: da kan deres Mening jo ikke have været af nogen Indflydelse enten paa Sprogets Studium eller paa det G. T. Fortolkning. I detmindste veed jeg ikke at besinde mig paa et eneste vigtigt Skrift, som i denne Henseende kunde komme i Betragtning. Skal altsaa Anledningen til denne Beklagelse ikke være greben reent af Lysten, saa maa den vel være hentet fra saadanne Verker, som i den senere Tid fornemmelig have tjent de Studerende til Veiledning i det G. T. Studium. Men hvo vilde da vel kunne beskylde Mænd som Michaelis, Knapp, Dathe, Eichhorn, Bauer, Schulz, Rosenmüller, de Wette, Vater, Meyer o. s. fl. for Ukyndighed i det hebraiske Sprog og dets "beslægtede Dialecter" (skal vel være "beslægtede Sprog," thi Dialecterne maae vel alle være beslægtede med Sproget), for ikke at tale om "Uforskamthed i at omdanne hvad der var Menneskets Vigtigste, og Hovmod i at tillægge Bibelen sine egne urimelige Meninger." Eller sigtes der ved disse sidste

maaskee til Eichhorn's Hypotheser om de forskjellige Oldsagn i Genesis, til Dathes og Andres Forandringer af Punctuationen paa sine Steder, til Bauers paa Sammenligning med de græske, eller de Wettes paa Navnetymologien grundede Eftersporinger af de hebraiske Mythers Oprindelse, til Kritikens Brug eller Anvendelsen af den nyere og mere smagfulde Fortolkningskunsts Principer paa det G. T's. Egelese, o. a. desl. som kan tilskrives Nationalismen eller, som det i den nyere Skoles Sprog hedder, Vantroen: da følger jo netop Gesenius, som Forf. medrette selv sætter saa høit, i sin Fortolkningsmaade de samme liberale Grundsætninger, og hans hebraiske Læsebog giver i dens Indledninger selve Begynderen saa rationalistiske Anskuelser af det G. T's. Indhold, som vel nogen Fortolker i det 18de Aarhundrede har givet; saa at Hr. L. endog selv ved at følge denne Lærer staaer fare for at geraade i den Vantro, der i "Nædselsperioden," skal være indbrudt i den Christne Kirke. Men maaskee er heller ikke dette Hr. Adjunctens Mening, men kun, at det hebraiske og de andre orientalske Sprogs Studium i den senere Tid er bleven forsomt og ei dyrket saa meget eller af saa Mange, som i den ældre Tid. Herover vil det imidlertid nok være vanskeligt at holde Mandtal, selv hos os, hvor vi vel kunne opvise ligesaa Mange, der efter 1790, som før samme Aar, have lagt sig efter dette Studium; end sige i Tyskland, hvorfra Foragten for Bibelen og det hebraiske Sprog skal være kommen til os. Der levnes os altsaa vel kun at bedømme dette efter hvad for Skrifter man fra den Tid har, i hvilken dog vel neppe noget med Litteraturen bekjendt Menneske kan paastaae, at det hebraiske Sprogs og det G. T's. Studium er standset og ikke meget mere stedse er gaaet frem i samme Forhold, som andre Videnskaber og de andre gamle Sprogs Studia. Thi om vi endog blot med vor Forfatter ville dømme efter hvad grammatiske Skrifter der i Slutningen af det 18de Aarhundrede ere udgivne, hvo kan da finde noget Beviis for Sprogstudiets Forsømmelse eller Tilbagegang i de Lærebøger, vi i den hebraiske Grammatik efterhaanden have faaet, ikke blot fra 1785 til 1790 af Schröder, Biedermann, Hassé, Hezel, Haas, Ries, Otto, Wolborth, Mayr, Hempel, men endog efter 1790 af Steinersdorff, Jehne (tvende Dplag), Güte, Schröder (nyeste Dplag), Seidenstück, Jahn, Frosch, Hezel (atter tvende forskjellige), Wegel, Jacobi, Water (en større og en mindre), Wetherlin (tvende Udgaver), Hartmann, Haas (Uy. 1800), foruden andre grammatiske Skrifter, Elementarbøger, og Lexika, af hvilke Narene 1792 og 1793 allene frembragte 6te Deel af Michaelis Supplementa ved Tychsen (der og til samme Tid continuerede Michaelis neue orientalische und exegetische Bibliothek), Castelli Lexikon af Trier, Cocceii af Schulz, Simonis af Eichhorn, Hezels baade kritisches Wörterbuch og institutio philologi hebræi, 1795 Mosers Lexicon hebræo-chald. og 1801 Dindorfii Nov. Lexicon linguæ

hebr. chald. commentario in libros V. T. locupletatum — hvilket alt, om det end i visse Henseender siden kan være overtruffet af Gesenius, dog i det mindste viser, at Sprogets Studium i de Aar ikke har været forsømt, da saa mange Veiledninger isaafald ikke kunde have fundet Uffætning. Og giver nu vort Fædreland, som Jorf. vel ikke i den bedste Mening siger, et Echo af hvad Mand der i Tydskland i videnskabelig Henseende udtaler sig, hvilket vel i Almindelighed ligesaalidt kan nægtes som beklages: da er jo allerede dette et Beviis paa, at det hebraiske Sprogs Studium heller ikke hos os er gaaet Kreebsgang, saasom vi ikke blot sædvanligen i vore Studeringer benytte hvad Fortrinligt der i Tydskland udkommer, men endog i dette Fag i Særdeleshed have faaet flere saavel Oversættelser som egne Skrifter og navnlig de tre af Hr. L. omhandlede Grammatiker, der ligeledes, uagtet deres mulige Ufuldkommenheder, dog altid bevise, at man istedetfor at forsømme og foragte, tværtimod efter Eone har søgt at befordre og fremhjælpe dette Studium. Ikke heller gives der i de offentlige Foranstaltninger hos os i denne Henseende nogen Grund til at gjøre den Slutning, at Hebraikken skulde være bleven forsømt. Ved de lærde Skolers Reforme i Begyndelsen af dette Aarhundrede blev dette Studium aldeles ikke indskrænket, og først i den allerseneeste Tid, som jo skal være den bedste, da "Morgenroden igjen lyser paa Danmarks Himmel," er det ellers sædvanlige Pensum af hele Genesis bleven indskrænket til 40 Capitler af samme. Ligeledes ved Universitetet har jeg ikke hørt, at der til theologisk Attestats efter 1790 fordredes mindre Kundskab i Hebraisk, end før den Tid. Og til Skoleembedsexamen, hvoraf vel kunde tages et Prognostikon paa, hvad Underviisning der kunde ventes i Skolerne, fordredes dengang ikke Ringere, end i Fortiden til Magistergraden, nemlig det Gamle Testaments historiske Bøger tilligemed en nøiagtigere Kundskab i Sprogets Grammatik, end Theologen i Almindelighed behøver, (jeg for min Deel angav i Aaret 1793 foruden de historiske Bøger, de chaldaiske Stykker medregnede, endnu Psalmerne og Ordsprogene, Andre vel endog mere); hvorimod den nyeste Forordning, som man dog vel ikke vil tilskrive Vantrøen, nu ikkun foreskriver den tilkommende Skolelærer til Examen at angive 3 af Mose's Bøger og een Bog af Psalmerne eller noget Æquivalerende. Og uagtet alle disse sikkerre Kjendemærker paa, hvad der i hiint Tidrum gjordes baade i Tydskland og hos os til det hebraiske Sprogstudiums Fremme, vil dog nu en ung Mand, som ved Begyndelsen af det 19de Aarhundrede vel neppe endnu kjendte et hebraisk Bogstav, lære os, hvor slet Tilstanden af Underviisningen den Tid skal have været, og offentlig paastaae, at man med Ukyndighed i Hebraikken ikkun forenede Uforskammenhed til at nedrive, og af Foragt for denne Kundskabs væsentligste Tøndentz (Bibelfortolkningen) forsømte og forkastede Sprogets Studium selv! Kan man altsaa vel ansee det for andet, end en ligesaa

grundløs som mislykket Bestræbelse for at bringe sine Recensioner i Forbindelse med den nyeste Orthodoxies og det theologiske Maanedskrifts Aand, naar samme Forfatter efter ovenstaaende Medværdigelse af Forgængerne gaaer over til sin egentlige Gjenstand med følgende opbyggelige Tirade: "Men dersom vi endog ikke kunne med de Mange beundre og glæde os over den sidste Tids Færd og Stræben, vide vi dog, at Intet er skeet uden Guds Villie, og at ogsaa denne Tid derfor maa medføre meget Godt og blive for os høist lærerig." Ja tilviffel, naar vi med Flid benytte en Eichhorns, Bauers, Rosenmüllers, Waters og andre Saadannes Værker. Men det har neppe været Hr. Lindbergs Mening, naar han fremstiller os deres Tids Færd og Stræben som et Onde, samt derpaa videre siger: "Det er derfor" (hvorfor? ventelig da for at gjøre dette Onde lærerigt for os)!" jeg har bestemt mig i Korthed at levere en Oversigt af den Skjæbne" (altsaa ventelig ond Skjæbne) "som det hebraiske Sprogstudium og det G. T. S. Fortolkning har havt hos os i denne Rædselsperiode (!) for den Christne Kirke" (Christne Kirke). Det klinger heel frygteligt, især ved den Reaction, der trues med i Fortalen til det theologiske Maanedskrift som Virkning af ægte Christendom, hvor Sværdet hæves over vor Rakke, dersom vi ikke antage Freden paa de befalede Vilkaar. Det er altsaa vel høi Tid, at den, der har havt mindste Lod eller Deel i Rædselsperioden, var det endog kun som Forfatter af en uskyldig Grammatik, seer til at purificere sig saa godt han kan. Jeg gaaer derfor nu videre, indtil jeg er færdig med de Kapitler, som angaae mine ringe Bestræbelser i den Henseende.

Den første Afhandling, som skal karakterisere os det hebraiske Sprogstudium i Danmark i Aarene 1790—1820, d. e. med et rundt Tal fra den Tid, man begyndte at forlade Danzii Grammatik, til den Tid, Recensenten udarbejdede sin, indbefatter tre Afsnit, hvoraf det 1ste, som overskrives: "Det hebraiske Sprogs grammatiske Studium i Almindelighed," bestaaer blot i en Dypregning af de grammatiske Lærebøgers Titler, som hos os traadde istedetfor Danzii Grammatik, og Angivelse af hvilke Skoler de brugtes i. Og heraf, saavel som af den Omstændighed, "at man paa flere Steder, hvor Wetherlins og Masnuffens vare indførte, endnu ofte skal have tyet tilbage til den gamle foragtede Danzii Grammatik" (hvilket jo maaskee og kan lade sig forklare deraf, at Læreren ikke har været saa beløben i hine som i denne), gjøres da uden videre Grund den Slutning, at "Under disse Omstændigheder" (hvilke Omstændigheder? thi kun een er nævnet, og det endda en yderst ubestemt og intetsigende, samt min Grammatik aldeles ei vedkommende) "maatte vel det hebraiske Sprogs grammatiske Studium være meget indskrænket i Skolerne, og den ringe grundige Kundskab" (hvoraf beviser Forf. at den var saa ringe? Det seer man

Jntet om), "maatte virke meget uheldigt paa dette Sprogs fortsatte Studium;" hvilket han endog paastaar at Professores lingvarum Orientalium (hvoraf endog den ene endnu levende ved samme Leilighed bedømmes) ikke kunde, eller engang forsøde, at opbjælpe igjen. Dette er hele Indholdet af denne første saakaldte Afhandling, hvori da ikke blot vi Grammatikforfattere forud kunne læse vores Dom, som dog contrasterer besynderligt mod den Roes, der siden tildeles min Sproglære; men endog samtlige Skoleungdommens Lærere i det hebraiske Sprog i bemeldte 30 Aar see, hvor uforsvarligt de have forrettet denne deres Embeds Pligt*). Vi overlade Læseren selv at bedømme og benævne en saadan Beviismaade, og tilføie blot et Par Bemærkninger i Henseende til det Enkelte. Saaledes hedder det først: "Kun lidet brugtes Schroederi institutt. ad fundamenta lingvae Hebraicae, Ulm. 1785" (hvorfor just denne mellemste Udgave, og ikke den nyeste af 1792?) "men neppø i nogen Skole." Skal dette sidste være sagt til Dadel, da betænker Hr. L. ikke, hvor lidet denne, skjøndt fortræffelige, Grammatik dog formedelst sin Vidtløftighed er skicket til Skolebrug eller Begynderunderviisning, hvortil den heller ingenlunde af dens Forfatter, som skrev den nærmest for sine Tilhørere ved Akademiet i Gießen, er bestemt; hvilket altsaa og beviser, at der ved Universiteterne gjerne kan læses over hebraisk Grammatik, uden at det skal være Beviis paa dens Forsømmelse i Skolerne, hvilken Hr. L. hos os vil udlede deraf, at Professorerne i dette Fag ved Kjøbenhavns Universitet siindom have averteret analytiske Forelæsninger; som om Hensigten heraf skulde være at lære Studenter Elementerne paa Ny, og ikke snarere, at udvide denne Kundskab og trænge dybere ind i sammes Grunde, end det i Skolerne var passende eller engang muligt. Og saa ere saadanne Forelæsninger længe før Nædselstiden, hvor den hebraiske Underviisning i Skolerne skal have været saa daarlig, altsaa i bedre Dage, da dette Studium "dreves med ligesaa megen Iver som Nytte i Skolerne;" baade bekjendtgjorte og holdte, ikke allene af vor sidstafdøde Kall, men endog af hans dengang saa berømte Fader, af hvis Collegier jeg allerede som Discipel var saa heldig at kunne benytte en god Afskrift, og endnu eier Begyndelsen af et Andet, som han havde holdt over Danzii Grammatik. Og ligeledes

*) Om de Disciple, der af mig ere underviiste allene efter min Grammatik, ved Universitetet ere befundne at have havt saa ringe Kundskaber i Sproget, at de behøvede at lære deres Grammatik paany, maa behagelig bedømmes efter Udfaldet af Examen artium, hvor af de siden 1809 af mig dimitterede Disciple, som have angivet hebraisk, i alt 73. ifølge Listerne over bemeldte Examen, de 47 have erhholdet bedste Charakter, 8 endog med Udmærkelse, og ikkun 3 non contemnendum samt Ingen ringere.

endelig, hvad de Videre; Fremrykkedes private Studeringer ved Universitetet angaaer, i hvilke Hr. L. paaftaaer at Schroeder kun lidet benyttedes, da er det og besynderligt, hvoraf han saa usie kan vide, hvad der var almindeligt i de private Studier ved Universitetet længe før han selv betraadde det. I detmindste benyttede jeg i mine Studenterdage ingen anden, end netop denne Grammatik, fornemmelig for Syntaxens Skyld, og det Samme veed jeg at Flere den Tid gjorde.

Danzii Grammatik hæver dernæst Hr. L. formedelt "dens Grundighed og Forfatterens Lærdom som en i mange Maader passende Skolebog langt over foregaaende, samtidige og for en Deel nyere Arbeider," men tilstaaer dog, at hans System havde væsentlige Mangler. Hvilke disse ere, erfarer man Intet om, men ikkun dette ganske almindeligt, at, "da hans Skrivemaade og Sprog kom til at staae i fuldkommen Modsigelse til Tidsalderens hele Stræben efter at gjøre Disciplene alting let *), omstiftede man undertiden med en i vanskelig Form indklædt god Gehalt Lærebøger, som hverken fra Materiens eller Formens Side fortjene nogen Roes." Hvilke Lærebøger der her sigtes til, om tydske eller danske, og atter af disse sidste, som strax derpaa anføres, hvilke, er ikke bestemt angivet, altsaa til ligesaa lidet Underretning for Læseren, som muligt enten at bejae eller benægte. Vi holde os altsaa kun til hvad her er yttret om Danzius, ihenseendtil hvilken man vel, hvis den skal rofes paa de Nyeres Bekostning, kunde fristes til med Horats at sige: indignor — non veniam antiquis, sed honores & præmia posci. Bestaaer nemlig den grammatiske Grundighed og en Lærebogs gode Gehalt i en fuldstændig og usiagtig Angivelse af de skriftlige Tegne og deres Forandringer, da kan det ikke nægtes, at Danzius usiagtig nok har angivet samme haade i Almindelighed og i specielle Tilfælde. Fordres der derimod medrette af en Grammatik i vore Tider Opklaring! af Sprogets Aand; fordres der, at den skal lære os, ikke blot hvad skriftlige Forandringer der foregaae i Ordformerne, men endog hvorfor og efter hvilke Sproglove de foregaae, eller at den med Sprogphilosophie skal bygge sine Forkrifter paa etymologiske og analogiske Grunde, fort: at den skal blive os ikke en blot død Tegnskære, men en levende, frugtbar og interessant Veiledning til Sproget **): da kan vel neppe nogen,

*) Det hører med til den nyeste Tids Oppositioner mod det 18de Aarhundrede, ogsaa i Pædagogiken at forkaste det Princip, at gjøre Underviisningen let, interessant, oplysende og aandsdannende for Ungdommen, som om denne ikke meget vel kunde bestaae med den Grundighed og Alvor, Sagen fordrer, og den underviste bedst, som gjorde Lærlingen Arbeidet besværligt!

**) At den Danziske Grammatik blot et en saadan død, tør og Intet oplysende Tegnskære, maae blot et Par Exempler tydeliggjøre. Hvad Forklaring gives der os vel om Sagen og

Idee om, hvad der hører til at fyldestgjøre disse Fordringer, paaftaae, at det er skeet ved Danzii Grammatik eller ved nogen, som følger dens Methode, der ikke i enkelte Dele, men i det Hele strider imod en rigtig Sprogunderviisnings Grundsætninger. See herom den velgrundede Kritik af det Danziske System, som findes i Fortalen til Waters (grøftere) hebraische Sprachlehre, S. 16 fgg. Og havde Hr. L. ikke selv erkjendt dette, hvor kunde han da gjøre saameget af Gesenius's Veiledning? eller hvis det latinske og vanskelige Sprog var den eneste Mangel ved Bogen, hvorfor gav han os ikke da hellere Danzii Grundighed og gode Gehalt paa dansk og i et fatteligt Sprog, end holdt sig til den nyeste tydske Lærer af det Lidsrum imellem 1790 og 1820, altsaa selv blev Echo af Tydsfflands nyere videnskabelige Fremfritd? Alt opfylde disse vor Tids retmæssige Fordringer til en hebraisk Grammatik, var mit Niemeed ved Bearbejdelsen af min; ligesom jeg og tillige stræbte at gjøre Veiledningen saa let og fattelig som muligt; hvilket ved den store Omfang og Udførlighed, Ungdomsunderviisningen i vore

dens? Anledning, naar det om sammentrukne Former §. 24 hedder: *Duorum Schvajim concurrentium prius, quod mobile videri poterat, in syllaba composita mutatur in vocalem brevem, et quidem, si utrumque simplex est, tunc 1. primitivum communissime mutatur in (·), posteriori, si sub ך sit, plane sublato. 2. interdum elevatur in (-), fere si ortum sit ex (·), o. s. v. 3. in (·) mutatur potissimum sub gutturali ך aut alia quacunqve, imprimis tserata antea. vel 4. in (·) lhatuph elevatur, si aut ipsum aut posterius ex ך factum sit. eller naar det i den paafølgende Obs. 2 til Oplysning af det af ך׃׃׃ dannede ך׃׃׃ hedder: Schva correptum ex (·) ante ך nominis orti ex verbo actu quiescenti, transit in ך, posteriori (·) sub ך sublato. Og saaledes hele Bogen igjennem. Hvad grundig Kundskab eller tydeligt Begreb kan der vel af saadan aldeles umotiveret Tegnslære gives Lærlingen om Sprogets Forindannelse? og hvo maatte ikke her ønske, ei blot en lettere og fatteligere Udtryksmaade, især naar man erindrer sig den uendelige Tid, der forudm spildtes allene paa at gjøre Reglerne forstaaelige for Discipulen, hvorefter han endda ikke vidste mere, end at naar Stavelsen lød o, skreves den med o, naar den lød e med e, o. s. f. men ogsaa at det vises, hvorledes de Former, hvis Tegn her anførtes, vare opstaaede, og hvorfor de punkteredes saaledes; kort: at faae, som Water siger, ei blot Navnet, men ogsaa Begrebet at vide. Eller hvad Begreb faaer Lærlingen vel om de sægolerede Former af Reglen §. 22, IV: (-) & (·) nec non (·) substantivorum formæ ך׃׃ & ך׃׃ corripuntur in (·), sed terminatione nominum plurali accedente, quælibet istarum producit in (·)? Med hvilken Besværighed maa han ikke efter Tegnsreglerne i Analysen sammensætte sig alle de imperfecte Verbers Tempora? hvor læres der ham nogensteds Noget om Infinitivus absolutus? hvilket Chaos er ikke hele s. 26 om Forandringerne ob euphoniæ? Og alt Dette og Deslige, hvorpaa hver Side i Bogen kan frembyde Exempler, skulde man, efter de Fremfritd, Sprogunderviisningen i vore Tider har gjort, endnu regne for god Gehalt og grundig Veiledning i Sproget, eller her mere end andensteds antage orthografisk for grammatisk Underviisning!*

Dage har faaet, er ufravigelig Pligt for enhver, der vil skrive for Ungdommen, med hvis Tid og Kræfter der bør omgaaes huusholderst, især i et Sag, der dog ikke kan eller bør være Hovedsagen i Skoleunderviisningen. Om min Lærebog derover har tabt noget i Grundighed, er af Hr. L. idetmindste ingensteds beviist, ligesom det overhovedet ikke er klart, hvorvidt den ved de nyere Lærebogers Nedsettelse under den Danziske, ogsaa er meent eller ikke; da den vel strax derpaa anføres blandt de andre hos os udkomne, men dog siden efter, paa dens formeentlige Ufuldkommenheder nær, bliver roest, som den, der i flere Henseender gav bedre Veiledning, end den hidtilværende.

Efter denne saaledes lidet begrundede Dom over det hebraiske Sprogstudium hos os i Almindelighed komme vi nu til det 2det Hovedaffnit, som skal levere os en

”Bedømmelse af hebraisk; grammatiske Skrifter fra 1790—1820.”

iblandt hvilke Begyndelsen da gjøres med min hebraiske Sproglære. Hvo skulde nu ikke, efterat have seet, hvorledes Hr. L. har taget paa Veie om Studiets Forfald i den Tid, samme var den meest herskende Lærebog, troe, at den maatte være et saare maadeligt Hjælpe middel, som, blot fordi den var skreven paa Dansk og derved faciliterede Arbeidet for Begynderen, havde fortrængt den baade i Form og Materie langt bedre Danzius? Hvor forundret maa man altsaa ikke blive, naar man dog strax derpaa læser derover følgende i det Hele meget favorable Dom, som jeg derfor allene her vil ledsage med nogle underlobende Anmærkninger.

”For at kunne” (hedder det S. 45 fg.) ”burde den Fortjeneste, som Forfatteren har af, selv ved et ufuldkommenere Arbeide at have udbredt nogen Sands og Interesse for det hebraiske Sprog *), bør vi lægge Mærke til, at det første Forsøg **) umulig kan blive fuld: kommented ***), at der hører overmaade meget til at løsrive sig fra forhen brugte Former og

*) Har jeg denne Fortjeneste, saa maa jo denne Sands og Interesse for det hebr. Sprog i Forveien, d. e. saalænge den Danziske Grammatik var den herskende, have manglet. Rec. modsiges sig altsaa selv, naar han ophøier den Tidkalder og den Lærebog over de senere.

**) Dette var det egentlig ikke, da der baade forend min Grammatik udkom gaves mange lignende i det tydske Sprog, og af mig selv allerede i Aaret 1796 var, skjøndt kun til eget Brug i Skolen, udgivet en liden Veiledning under Titel af Rudimenta lingvæ hebrææ ad majorem analyseos instituendæ facilitatem Danzianis præceptis adjungenda. Thi Sproget, at det er Dansk, gjør jo intet til Sagen.

***) Uden at miskjende det Undskyldende, der kan ligge heri, bemærker jeg blot, at dette var overflødig at anmærke, da vel ingen retsindig Dommer vil forlange større Fuldkommenhed af en Lærebog, end Videnskabens Fremfærdt til den Tid medfører. Absolut Fuldkommenhed vil vel Ingen, selv efter nu at kunne have benyttet Gesenius, være saa indbildt at tillægge sit Arbeide.

”sætte nye og bedre iftedetfor dem *), og endelig, at Forf. aldrig **) har gjort de semitiske Sprog til en Gjenstand for sit Hovedstudium; at altsaa hans grammatiske Arbeide mere maa bedømmes som et velmeent ***) Forsøg til at afhjælpe Savnet af en paa Dansk skreven Grammatik for Skolerne, end som et Arbeide, der gjør Fordring paa at meddele nye Dphls; ninger ****) om Sproget; at det maa bedømmes som et Forsøg til at indfløde i en for vore Skoler passende Form de Dpdagesser og de Forestillingsmaader om det hebraiske Sprog, som vare almindelige for de Tider †). Forfatteren har især fulgt *W a t e r* ††), hvis grammatiske

- *) Denne Undskyldning skal vel sige, at jeg vel har præsteret noget Nyt og Bedre i den Henseende, men dog ikke været heldig nok i Alt, hvilket var for Meget at forlange af mig. Men for-gjæves har jeg i det Følgende ledet efter Beviis for, at der enten var i de nye Former feilet noget Væsentligt eller af de gamle beholdt for Meget.
- **) Havde jeg ikke gjort dette i den Grad, at jeg kunde skrive en hebraisk Grammatik, saa burde jeg nok snarere aldrig have skrevet den. Det er ellers besynderligt nok, hvor Hr. L. her kan paatage sig at berette Noget om en Mand's private Studia, med hvem han aldrig har staaet i mindste Bekjendtskab; som om man ikke gjerne kunde til sin egen Underviisning og Duellig-gjørelse for sit Kald studere Meget, som man ikke gjør Verden Regnskab for. Da jeg i Forbindelse med min afdøde Ven *F e r n e t* ved Universitetet lagde mig efter Arabisk og Hebraisk, var Hr. L. neppe endnu født.
- **) Skysdige Tjener! *W e l m e e n t* pleier i Kritiken at være det Udtryk, hvormed man paa en Iemfældig Maade siger en god og skikkelig Mand, at han som Skribent hellere burde have bleven hjemme. Dog synes det ikke at være saa ilde meent, da det ellers maadeligen harmonerede med det Følgende, hvori siges, at min Bog ”stedse røber en tænkende og grundig Forfatter.”
- ****) Dette kan vel heller ikke egentlig blive et Compendium's Hiemeed, som uden tvivl udretter hvad det bør, naar det i Korthed, med lys Orden og efter en god Methode leverer et fuldstændigt Indbegreb af Kundskaben, saavidt samme til den Tid, det udgives, er naact; og det tør jeg uden Selvroes paastaae om begge Dplagene af min Lærebog. Har Hr. L. gaaet videre med sin, skal det være mig hjært for ham og hans Læsere; men jeg har for min Deel ei fundet i samme ”nogen nye Dplysninger om Sproget” udenfor dem, vi allerede havde af *Gesenius*. Eller skulde der endnu fordres Mere af mig, da sammenligne man mit Arbeide med *Danzii* Grammatik, som det afloste, og see saa, om man vel finder *Steen* paa *Steen* af samme; eller med *Waters* og *Gesenius*'s, som jeg har benyttet, og domme da, om Intet deri er nyt, og ikke i det mindste hele Behandlingsmaaden min egen.
- †) Hvilke Tider? *Rec.* bedømmer jo Udgaven af 1819, da *Gesenii* Grammatik og altsaa de nyeie Forestillingsmaader om Sproget allerede eksisterede; og den tilstaaer han jo selv nu at jeg har benyttet.
- ††) Dette har *Rec.* af min egen Fortale; men deraf følger endnu ikke, at mit Arbeide ikkun skulde være bygget paa *Waters*'s.

”Arbejder dog lade overmaade meget *) tilbage at ønske; men ved at omarbejde Gramma-
 ”tiken har han baade kjendt og benyttet **) Gesenii fortrinlige Arbejder; han har paa mange
 ”Maader anstillet træffende Sammenligninger imellem det hebraiske Sprogs Egenheder og
 ”andre Sprogs Former; de givne Regler har han ofte ***) fremsat med Lydelighed og
 ”Bestemthed, og han har fulgt den rette Wei til at forklare de uregelmæssige Verbers Afvi-
 ”gelsler, ved at lægge fiendne Former til Grund saavel i enkelte Tempora, som i hele Conjugat-
 ”tioner. Bogen røber stedse en tænkende og grundig Forfatter, og den kan vist under en
 ”duelig Lærer bruges med Nytte, omendstjøndt jeg ikke kan ansee den for at være tjenlig til
 ”Selvunderviisning” ****).

Fortjener altsaa nu, kunde man nok spørge, Bogen efter Recensentens egen Dom al-
 den Noes, der her er givet den, hvor kan den da have nogen Skyld i den store Indskrænkning
 og de betydelige Mangler i det hebr. Sprogs Studium, som Rec. tillægger den hele Tidsalder,
 i hvilken denne Grammatik har været den meest brugte? Ventelig har han og selv følt denne
 Modsigelse, og for altsaa paa en Maade at hæve den og forekomme den Indvending, at det
 hebr. Sprogstudiums Skjæbne i de sidste 30 Aar altsaa ikke maa have været saa ugunstig, som
 Rec. vil gjøre den til: opsøger han nu Eet og Andet, som skal tjene til Beviis paa Bogens
 Ufuldkommenhed, altsaa vel og for Nødvendigheden af at sætte en bedre istedetfor den. Heri-
 mod skalde jeg for min Deel intet have at indvende, da ethvert menneffeligt Arbejde jo altid
 kan voxe i Fuldkommenhed og den Genere under lige Omstændigheder kan see videre end den

*) Hvilket dette Overmaade meget er, kunde man ønske at see angivet, idetmindste maa jeg
 tilfsaae, at jeg ikke veed, hvad det er, som man ved at følge Gesenius kunde gjøre saa over-
 maade meget bedre. Men lad endog saa være, saa var jo dog Waters Grammatik indtil
 Gesenius' udkom, unægtelig den bedste; det kunde jo altsaa ikke bebreides mig, at jeg ikke
 benyttede en bedre, saalænge samme ei endnu eksisterede. Men Rec. vise, hvor jeg feilagtigen
 har antaget Noget efter Water; thi kun da vil hans Erindring være grundet.

**) Dette synes ikke at have været Recensentens Mening, naar det i Fortalen til hans hebraiske
 Grammatik hedder, at min og Prof. Rasmussens have oplevet det andet Opflag paa en Tid,
 da alle de Opdagelser og Forbedringer, som Prof. Gesenius har gjort i dette Fag, fuldkommen
 kunde været afbenyttede.

***) Er det ikkun ofte, og ikke som oftest, saa er det vel snarere til Dadel end til Noes for
 en Lærebog.

****) Var dette ikke Tilfældet, maatte der enten mangle noget Væsentligt, som den mundtlige
 Underviisning havde at tilføie, eller og det Givne ikke være klart og ordentlig fremsat. Men
 ingen af Delene har Rec. i det Følgende, hvor han dog samler alt hvad han kan finde at
 dadel, beviist at kunne bebreides Bogen.

Lidligere, dersom blot disse Erindringer havde havt nogen mere Grund end de have, og Nec. ikke endydermere havde erklæret de Punkter, han saaledes paaanter, for Feil af en grov ere Art; thi de mindre betydelige, siger han, forbyder Kortheden ham at omtale. En saadan Beskyldning kan det dog vel ikke forlanges at nogen Forfatter, især naar han selv er offentlig Lærer i Sproget, skal upaataalt lade sig gjøre. Kan han begaae grove Feil i Grammatiken, da er han ikke allene som Forfatter skyldig for Kritikens Domstol, men endog uværdig til sit Embede som Lærer. Det er altsaa efter mit Begreb en Migt imod mig selv, ikke blot som Lærd, men endog som Embedsmand, at forelægge det kyndige Publikum en Undersøgelse af de samtlige enkelte Argumenter, som det har behaget Hr. Lindberg at anføre for denne sin Paaastand. Vil den ærede Læser gunstigt følge mig igjennem denne Undersøgelse, da tør jeg haabe, at det skal blive ham indlysende, hvor søgt og i det Smaalige faldende, ja sommetider endog reent falsk, ethvert af disse Argumenter er, og at, hvad han kalder grove Feil, enten slet ikke er Feil, eller i det høieste henhører blandt de Ubetydeligheder og smaa Uagtsomheder, som ingen, uden den, der jager efter at finde Feil, vilde ændse, eller blandt de uvæsentlige og uafgjorte Punkter, hvorom Meningen kan være forskjellig; i hvilke Tilfælde altsaa enhver Lærer, som maatte have anden Anskuelse, uden mindste Hindring for Hovedsagen kan, — hvad man vel ved enhver Lærebog ofte maa gjøre og jeg for min Deel ved at bruge Hr. Lindbergs Grammatik og maaskee ofte vilde see mig nødsaget til, — under den mundtlige Underviisning berigtige, forbigaae eller supplere det Fornødne. Maaskee kan da og denne Undersøgelse have den Fordeel for Grammatiken, at bidrage Lidt til enkelte Quæstioners noiere Afgjørelse, altsaa ikke ganske være uden videnskabeligt Værd i Almindelighed.

Som den første grove Feil anføres altsaa, at jeg i No. 17 har sagt, at "וַיִּתְּ וַיִּתְּ, וְיָבִיחַ וְיָבִיחַ" ere ligegjældende," da וַיִּתְּ er inf. absol. וַיִּתְּ inf. constr. og, efter Nec. Mening "וְיָבִיחַ" har Futurbemærkelse, וְיָבִיחַ derimod staaer som Fut. apoc. Hiphil og bruges naar ו convers. gaaer foran." Heraf er allene saa Meget rigtigt, at den førstnævnte Distinction er sædvanlig imellem inf. absol. og inf. constr. af dette Verbum. Men da denne fine Distinction blot er syntaktisk, og Lærlingen endnu ikke kjender det mindste til den hebraiske Infinitiv, vilde den her komme aldeles utidig, da den anførte Regel er een af de allerførste i Grammatiken, hvor blot endnu omtales Vocalernes Inddeling i 3 Classer, af hvilke ו og ו henhører til een, hvorpaa anføres Exemplet וַיִּתְּ וַיִּתְּ. Ogsaa ere disse to Former jo virkelig forsaavidt ligegjældende, at begge betyde den Ting at døe, דָּוַעַיִן. Det høieste her altsaa kunde fordres, var at jeg maaskee skulde have sagt "i Hoveds-

sagen ligegjældende", eller at jeg skulde have taget et andet Exempel. Og hvad dernæst det andet Exempel angaaer, da er det ikke allene besynderligt, hvor Rec. her kan tale om fat. apocopatum i et verbum perfectum, men endog beviisligt, at hans Distinction slet ikke holder Stik, da der i Levit. 20, 26 og Esr. 8, 24 forekommer netop חַרְבָּנִי med ו convers. i *Præteriti Bemærkelse*. Recensentens Spidsfindighed er altsaa ikke engang rigtig, og mit Exempel beviser fuldkommen hvad det skulde.

Den anden grove Feil, som Rec. finder, er, at jeg flere Steder har skrevet חַרְבָּנִי med ו uden paafølgende Dagesch, ligesom i Masculinet חַרְבָּנִי . Nu vel! det er en orthographisk Feil, men af yderst liden Betydning eller Indflydelse paa Udtalen, hvor Forskjellen neppe engang kan høres, samt ikke imod Analogien, da en lang Vokal uden paafølgende Dagesch ofte alternerer for en kort med Dagesch efter sig, hvilket netop er Tilfældet i Masculinet חַרְבָּנִי for חַרְבָּנִי . Men hvad den øvrige Demonstration angaaer, om at Ordet חַרְבָּנִי ikke skulde komme af חַרְבָּנִי , men af חַרְבָּנִי , og om "Uligveligheden af denne Feil, som Begyndere nødvendigviis bør advares for, da de ere altfor tilbøielige til at begaae den tilligemed mig," da vil jeg her ikke engang beraabe mig paa en Forgjænger, som Hr. L. dog vel ikke vil kunne frakjende Indsigt i de Orientaliske Sprog, nemlig Simonis, i hvis Lexikon det hedder: *Foemininum est a mascul. חַרְבָּנִי, compensata media radicali deficiente per dagesch forte*; hvormed endydermere stemmer den udtryffelige Derivation af חַרְבָּנִי i Genes. 2, 23, at Qvinden skal hedde חַרְבָּנִי fordi hun er taget af חַרְבָּנִי ; ligesom Simonis heller ikke her feiler af Uvidenhed om en anden Radix, da han selv anfører Derivationen af חַרְבָּנִי eller חַרְבָּנִי som en Conjectur af Hiller efter Kimchii Liber Radicum. Dog uden, som sagt, at beraabe mig herpaa, da jeg selv og er af Hillers Mening, skjøndt ikke paa samme Maade som Rec. vil jeg blot bemærke, at hans Feil, naar det kommer til Stykket, nok er vel saa grov som min, der blot bestaaer i en orthographisk Uagtsomhed. Ikke blot anfører han os nemlig som afgjort en Radix חַרְבָּנִי , (Gesenius skriver חַרְבָּנִי) som ingensteds forekommer, uden i en formodet Analogie med andre sægolerede Nomina; da Ordet hedder חַרְבָּנִי , hvoraf Pluralet חַרְבָּנִי , analogt med חַרְבָּנִי af חַרְבָּנִי og חַרְבָּנִי af חַרְבָּנִי ; men lægger ikke længang Mærke til, at חַרְבָּנִי og חַרְבָּנִי begge maae komme af een og samme Radix חַרְבָּנִי , hvor ו er assimileret det følgende ח og altsaa betegnet ved Dagesch i samme, men at Fordoblingen er falden bort, hvor ח endte Ordet, og derpaa ו tilføjet for at tilkjendegive Længden af

Eenstavelsesordet **וַיִּן**. Denne Anskuelse forener den anførte Derivation i Genesis 2, 23. med Analogien af den hebraiske Formdannelse, og saaledes vil Lærlingen ligesaaletid feile ved at sige, at **וַיִּן** er Femininum af **וַיִּן**, som der feiles, naar vi sige, at **לְבַן** kommer af **לֵב**, skjøndt den oprindelige Form er **לֵבֵב**, punkteret **לֵבֵב**.

At min Definition af det ubetydelige Tegn *Metegh* ikke vilde anstaae en Nec. der lægger saa stor Vægt paa en nøiagtig Angivelse af alle Masorethiske Punctilier, var let at forudsee. Jeg for min Deel kan ikke indsee, hvad der vilde være bundet for hebraisk Sprogkundskab eller for det G. Ls. Fortolkning, om jeg havde piint min Lærling med at lære ham til Punkt og Prikke alle de Tilfælde, hvori *Metegh* forekommer, der hos Vater fylde hele to Sider (Pag. 81 — 83), istedetfor blot, som Schröder, at holde mig til det ene, hvor det har en Smule praktisk Nytte for Læsning og Stavelsesafdeling, f. Ex. i **וַיִּן**, **וַיִּן**. Og andet har Gesenius heller ikke gjort, som erklærer dette for den vigtigste Nytte af *Metegh*, uden at omtale noget af de andre Tilfælde, hvor det finder Sted, eller engang i sin Definition at ændse den Omstændighed, at det undertiden endog staaer ved Schva. Hos ham hedder det nemlig, (hebr. Gramm. 2te Aufl. Halle 1816) at "*Metegh* danner et Slags Modtryk imod Accenterne som Tonetegn, til Tegn paa, at man ikke maa overile den ubetonede Vokal, men holde behørig an paa den." Og hvad er dette stort andet, end hvad jeg har sagt: at "*Metegh* (Tøilen) tilkjendegiver, at Vokalen er lang?" saa at den hele grove Feil bestaaer i Udtrykket "er lang," istedetfor at jeg maaskee lidt bedre kunde have sagt: "skal holdes længere."

Vi komme nu til det vigtigste Gravamen, nemlig over min Ukyndighed i Accentuologien, som skal have ledet mig til store Feil. "Om Accenterne," hedder det nemlig, "giver Forf. den besynderligste Oplysning." Hvo skulde nu ikke troe, at hermed maatte menes min Forklaring om Accenternes Væsen og Hensigt, nemlig, at "de vare deels musikalske deels grammatiske Tegn, og at det første udentvivel var deres Hovedsiemeed;" i hvilket Tilfælde jeg da kortelig vilde have henviist Nec. til Baueri *Critica sacra Veteris Testamenti*. Lips. 1795. p. 155 sqq. som jeg i dette Punkt har fulgt, og hvis grundige Undersøgelser jeg da vilde have bedet ham først gjendrive inden han affagde Dommen over det hos mig kortelig fremsatte Resultat af samme. Ikke at tale om, at Gesenius ikke siger et Ord mere eller andet. Men læse vi nu blot een Linie videre, saa ville vi til vor store Forundring finde, at den hele Besynderlighed i min Oplysning allene angaaer Angivelsen af deres Antal, da jeg har sagt at deres Mængde næsten er utællig; hvoriimod Hr. L. lærer os, at de bestemt

kun (!) ere 32. Gjerne vilde jeg ved min saa store Ukyndighed i denne vigtige Sag troe ham paa hans Ord, da jeg ikke har enten Tid eller Lyst til at tælle efter, dersom ikke andre Grammatiker sagde os anderledes, og f. Ex. Schröder efter Buxtorfs, Altingii og Schultenskes Tabeller angav os Antallet til 35, Vater anførte os 36 foruden Psik, Piska og Sammensætningerne af flere, Gesenius derimod lod det beroe ved at angive 31, og Bauer endelig (l. c.) sagde os om Helmont: *Accentus redduntur ipsi suspecti ob copiam suam, cum adhuc sub judice lis sit, quantus eorum sit numerus.* Disse sidstnævnte Lærde, som dog vel have undersøgt Sagen tilgavn, ere da idetmindste ligesaa uvidende som jeg, der desuden vel i al denne Differenz kunde have Undskyldning nok, om det endog var af Ukyndighed, jeg ei havde angivet Accenternes Tal. Men da det meget mere er af Princip, at jeg ei troede at burde plage Ungdommen med det tørre Accentdetail, som Hr. L. har forudskiftet sin hebraiske Læsebogs 2den Deel, men som jeg, uagtet den mig i Recensionen givne Formaning, endnu vedbliver at ansee for at være for os, der ikke skulle lære at synge Hebraikken ud, een af de ufrugtbare Spidsfindigheder i hele Sproglæren: saa maa og i den Henseende baade Schröder og Gesenius tale for mig, af hvilke den Første i en Anmærkning (Pag. 9) korteligen siger: *Enumerari solent accentus tonici XXXV, diversa habentes nomina, figuras & situs. Sed hujus minutae supellectilis recensione nolo tirones fatigare;* og den Sidste ogsaa kun i en Anmærkning (Pag. 22 No. 4): *„Um kein zum Lesen des Hebräischen dienendes Zeichen zu übergehen (altsaa blot for Fuldstændigheds Skyld og for at hvo der har Lyst kan finde Underretning derom) wollen wir hier alle Accente ihrer Bedeutung nach aufführen, müssen es aber dem Lehrer überlassen (altsaa om han finder det nødvendigt), dasjenige noch zur Erläuterung hinzuzufügen, was zur vollständigen Einsicht in dieses zusammengesetzte System, aber auf keinen Fall für den ersten Anfänger gehört, der sich füglich mit der Kenntniß der größeren Distinctivi behilft.“* Og isvrigt har selv Gesenius paa denne korte Fortegnelse af Accenttegnene, samt den lille Anmærkning nær, at Hebræerne ofte ved Accenterne adskille eenslydende Ord, aldrig en Smule mere til Oplysning om Accentvæsenet, end jeg. Naar derfor Rec. *”i det Haab, at jeg ikke siden (menes vel herefter) vil tilside sætte dette masorethiske System, der til overordenlig Skade (!) for den hebraiske Philologie i de sidste Decennier saa meget forsømtes og foragtedes,”* med nogle Exempler lærer mig dets Nytte til at adskille Ord, som skrives eensdan: da maa jeg i den Anledning først spørge, hvori jeg da meer, end nogen anden ældre Forfatter af en passende Begyndergrammatik, har tilside sat dette System og det, der af Samme var fornødent at vide? eller hvad grundig Oplysning der vilde være vundet, om jeg end med de

Gamle nok saa fuldstændigt havde opffillet den hele Hær af Imperatores, reges, duces o. s. v.? og dernæst bemærke, deels, at den Dadel, her igjen kastes paa de seneste Decennier, er ligesaa lidet grundet, som den ovenfor mod deres hebraiske Sprogstudium i Almindelighed anførte, da Dec. nok neppe selv af nogen ældre Forfatter, som havde noget Begreb om Methodik eller om hvad der var hensigtsmæssigt at lære Begynderen, kan opvise nogen Grammatik, som er gaaet dybere ind i Accentuationsystemet, end de nyere af ham forkastede, f. Ex. Vater; idetmindste have hverken Danz (der blot S. 27 nævner accentus domini og i en Parenthes tilføier Tegnene paa en 6 à 7 Stykker) eller Schröder gjort det, hvilke han dog selv dolerer over at man ei benyttede længere eller mere; og deels bede Dec. at ville til sin øvrige Belæring om den angivne store Nytte af Accenterne føie den Godhed, at sjenke os en Fortegnelse paa de Steder i det G. T. hvor Ifke;Jagttagelsen af den masorethiske Accentdistinction i nogen nyere god Commentar eller Oversættelse har forboldet Forvirring af eensskrevne Ord eller vrang Fortolkning; om Noget f. Ex. har oversat **וְ** ved de byggede iftedetfor de indsaar, o. d. eller hvori ellers den overordentlige Skade af Accentuationens Ifke;Paaagtelse har viist sig; for ikke at tale om den Mulighed, at Masoretherne, d. e. de jødiske Lærde længe efter Christi Tid, ligesaa vel kunne have taget Feil af Ord i Bibelens Text, som de nyere Exegeter, og ligesaa vel accentueret urigtigt, som de mangen Gang have punkteret urigtigt; med mindre Dec. skulde drive sin Orthodorie og Ugtesle for disse Punkteringer saavidt, at han med Bohl, Ledebuhr, Basimuth og Buxtorf vil tillægge dem samme Ælde som Consonanterne, eller vel endog guddommelig Authentie; i hvilket Tilfælde vi da blot ville spørge ham, hvad han da vil gjøre ved de mangfoldige Steder, hvor selv Septuaginta og andre af det G. T. ældre Fortolkere afvige fra den Ordbetydning eller Forbindelse, som den masorethiske Punctuation eller Accentdistinction medfører (jvf. Bauer l. c. Pag. 157). Hvem skal da der have Ret? Altsaa bliver det, naar Alt kommer til Alt, dog nok kun Hermenentiken og Sammenhængen, der maa bestemme os de tvetydige Ords Bemærkelse paa ethvert Sted. Treffe dens Resultater sammen med den jødiske Accentuation, da bekræfte de dens Rigtighed; stride de derimod, da beviser det, ligesom ved Punctuationen, at Masoretherne have feilet; saa at deres Mening i det høieste kun under for Nesten lige Omstændigheder kan gjøre Udslaget. Ingen Philolog kan vel altsaa tillægge den hebraiske Accentuation, hvad Ordnes Udskillelse i Henseende til Bemærkelsen angaaer, en større Værd, end man tillægger de græske Grammatikeres distingerende Accentuation af eensskrevne Ord, der, om den end ikke ofte beroede paa ganske vilkaarlig Spidsfindighed, dog er Hermenentiken aldeles underordnet, og maa bestemmes efter samme, ikke omvendt denne efter hiin. Desuden vilde der

til Anvendelsen 'Iudfordres' en Udenadslæring af alle de specielle Tilfælde, hvori denne Accentdistinction mellem eensskrevne Ord fandt Sted, som vilde være langt besværligere, end den var nyttig, og i alt Fald ikke var for Begynderen. Recensenten ville altsaa 'gunstig tilgive, at jeg ikke kan opfylde hans gode Forhaabninger om en Sindsforandring hos mig i dette Capitel, da min Tilfidesættelse af det masoretiske Accentsystem i Henseende til Adskillelsen af lignende Ord ikke grunder sig paa Uvidenhed om denne Tendents af samme, men paa min Overbeviisning om sammes ubetydelige Nytte; og det Eneste, der altsaa med nogen Høie kan bebreides mig, er at jeg ikke, som Gesenius, blot historisk har fortalt min Læser, at en saadan Ord-Distinction ved Accenter sommetider forekom; hvilket, ligesom hos ham, i en Anmærkning paa 2 à 3 Linier havde ladet sig gjøre, og lettelig kunde mundtlig siges Disciplen. Dog uagtet alt dette skulde jeg endda ikke uvilligen give mig i Skole hos Rec. eller hvilken anden Accentuolog det skulde være, naar samme blot kunde lære mig, ikke blot hvad Nytte den detaillerede Kundskab om hver enkelt Accents Navn, Figur og Sted, (de faa større Distinctivers undtagen), medfører, men endog hvad Tendentsen af enhver enkelt Accents Brug er, og hvori de i saa Henseende adskille sig fra hinanden. Men dette er det saa langt fra at nogen Accentuolog endnu har lært os, at man endog om deres almindelige Viemeed hidtil kun har den ovenfor anførte blot almindelige Formodning, at de ere deels musicalske deels grammatikalske Tegne; og for Anvendelsen kun har den eneste reelle Nytte af dem, de som Distinctionstegn kunne bringe, og som derfor min saavel som enhver anden Grammatik angiver. Saa indbildt og intetsigende er altsaa det Bidrag til Sprogkundskaabens Grundighed, som vor Rec. troer at kunne fremdrage af Accentuologien.

Ved den almindelige Grundregel, at Forandringen ophører saasnart dens Marsag ophører, lægges det mig til Last, at jeg derved ikke har anført de Indskrænkninger, der kunne gives for denne Regel; hvilket vel ikke vilde have nyttet til andet, end at fylde Bogen med endeel Undtagelser, som Lærlingen skulde springe over, da det følger af sig selv, at han ikke anvender denne Regel uden hvor den behøves. Selv den grundlærde Danzius, hvis Gehalt dog efter Recs. Domsomme er saa godt, anfører heller ikke ved denne Cautel anden Indskrænkning, end Ordet plerumque, hvilket da vel ikke skal give stor Oplysning om, naar Anvendelsen af Reglen er "behørig" eller med hvad Indskrænkning den skal bruges, og vel overhovedet af sig selv forstaaes under af enhver, som kjender det Gamle *nulla regula sine exceptione*. Det efter Recs. Mening paa faldende Exempel af NH i Gen. XV, 7. eller, som andre læse, NH er allene paaafaldende derved, at det Intet beviser, da det deels er uvisst, om Coniunctivaccenten Darga tilkjendegiver nogen tilbagetrukken Tone, deels, om den gjør det, derfor er nødvendigt, at h beholder Vokalen, da det uden samme ingen Tone kunde faae.

I No. 39 skal jeg synes at betragte וַיִּפֹּא som et Tostavelsesord, saa at jeg endog maatte have glemmt, hvad jeg selv ovenfor No. 21 og 24 har sagt om Schva og Staveller, der begyndte med to Konsonanter. Det kan dog nok idetmindste ikke kaldes billig Kritik, naar man ikke læser en Forfatter rigtig, og derpaa tillægger ham sin egen Misforstaaelse som en Feil. Jeg taler paa det Sted om, at fægle red e Nomina altid faae Tonen paa næstsidste Stavelse, og maa altsaa naturligviis undtage det ene Slags paa וַיִּפֹּא som ingen næstsidste Stavelse have, f. Ex. וַיִּפֹּא. Hvor i al Verden følger nu heraf, at jeg skulde have gjort dem til Tostavelsesord? havde jeg ikke undtaget disse Former, saa havde jeg sandsynligviis her (lige som i foregaaende Stykke) faaet den Erindring, at der gaves Undtagelser fra min Regel.

I Henseende til הַנְּ erklærer Rec. vel Reglen for rigtig, at denne Partikel trækker Accenten tilbage, men misbilliger Exemplet נִלְכָּהוּ-לְהַנְּ, henviende til Gen. XV, 1. XXI, 17 og 12. Men maaskee turde netop disse Exempler bevise, at jeg med al min Ukyndighed i Accentuologien har seet dybere, end Rec. med sin store Rundskab i samme. I Gen. XXI, 17. staaer nemlig וַיִּפֹּא הַנְּ, hvor Nunach paa første Stavelse rimeligere tilkjendegiver Tonen, end Sakeph katon, som her vel kun er Interpunctionstegn, paa sidste; dette analoge Tilfælde beviser altsaa intet imod mit Exempel, men snarere for det. I XV, 1. staaer derimod dette med Nunach under sidste Stavelse, ligesom i XXI, 12. וַיִּפֹּא הַנְּ med Jethib. Men Nunach er en Coniunctivus, som forbinder הַנְּ med det paafølgende dertil hørende הַנְּ, altsaa vel i dette Tilfælde kan have hindret Tonens ellers ved הַנְּ sædvanlige Tilbagetrækning, uden derfor at give almindelig Regel for dette Exempel, ihenseendetil hvilket der desuden ikke kan angives nogen Grund, hvorfor just det skulde gjøre Undtagelse fra den almindelige Virkning af הַנְּ. Og endelig kan i Gen. XXI, 12, hvor Exemplet desuden er et ganske andet end det her dadelde, den lille Distinctivus Jethib have foranlediget Tonens Blevn paa sidste Stavelse. Ikke at tale om, at det endnu er langt fra at være afgjort, at Distinctiverne altid tillige have tilkjendegivet Ordets Tonestavelse, da Accenternes Væsen og Virkninger ingenlunde ere tilstrækkeligen oplyste, fordi man har givet Fortegnelser paa deres Navne, Inddelinger og Pladser. Hos hvem er altsaa nu Feilen? Si tacuisses &c.

Et lignende Tilfælde finder Sted i No. 98, hvor Rec. troer at finde den vigtige Feil, at Tonen skulde være urigtig angivet i de to Ord וַיִּפֹּא og וַיִּפֹּא, dog ikke uden ved at forandre og mutilere mine Ord, som ikke ere de: at disse to Ord "have Tonen paa sidste Stavelse undtagen i Pausa;" men hos mig staae de kun som Exempel paa

den uomtvistelig rigtige Regel, "at Tonen kan trækkes tilbage, naar Ordet staaer in pausa eller Accent falder paa næstsidste Stavelse." Naar jeg nemlig til Exempel paa Reglen anfører מַיִם מַיִם לַיְלָה לַיְלָה, saa er jo Meningen ligesaa klar som rigtig, at Endelserne ים. og הַ i Reglen egentlig skulde trække Tonen hen paa sig, men at denne her trækkes tilbage ved Pausa eller ved (distinctive) Accenter. Men det besynderligste er endnu de tre Steder, Rec. anfører til Beviis imod mig, Genes. I, 6, 17, 14, i hvilke alle hine tre Ord netop staae in pausa (større eller mindre), i B. 14 med Atnach, og de to andre Steder med de store Distinctiver Tiphcha og Sakeph katon. Herved er jeg altsaa ikke bleven overbevist om nogen Feil. — Ligesaa forholder det sig dernæst med מִשְׁנֵה, ihenseendetil hvilket Rec. gjør mig samme Beskyldning, og dertil føier en Regel for denne Accentuering, hvormed det ligesaa lidet kunde falde mig ind at plage Begynderen, som med nogen anden speciellere Bestemmelse i denne saa aldeles ufrugtbare Materie, hvorved allene Tiden vilde bortødsles uden mindste Nytte for enten hebraisk Sprogkundskab eller det G. T. S. Fortolkning. At her falder Accent paa Stavelsen שֵׁ kan han see af Tegnet, og denne Betonning er Grunden hvorfor Stavelsen מִ forfortes. Bestemmelsen af de Tilfælde, hvor det skeer, kan vel af Somme ansees for en grammatikalst Nøiagtighed, men gjør Lærningen dog ikke et Haarsbred klogere.

Men ligesaa lidet som altsaa i alt dette er nogen Feil, ligesaa artigt er det, at samme atter skulde have sin Oprindelse af min "Ukyndighed i Accentuologien." Thi sæt endog for det Første, at jeg havde angivet en urigtig Tone for disse Ord, saa maatte det jo blot være en Folge af, at jeg ikke havde lagt Mærke til Accenttegnet over disse Ord, hvoraf ogsaa kun Hr. Lindberg veed deres Tone, og hvilket der da ikke hører stor Kyndighed, men allene et Par aadne Øine til at see. Og for det Andet er her jo ikke Tale om Accentuologie, d. e. om hvad Accent og hvor den skal sættes, men kun om hvad Afvigelse fra den almindelige Betoningsregel en indtræffende Accent kan foranledige. Men hvad Ukyndighed herom røber da hos mig Exemplet מִשְׁנֵה? Og nu kunne vi overlade den ærede Læser at bedømme, hvorvidt vel det Samme er beviist ved de to følgende Exempler, som anføres til Prøve paa min Ukyndighed. Det ene מִן, som jeg har sagt in pausa at hedde saaledes istedetfor מִן, saasom det er forkortet af מִן, ligesom מִן af מִן I Sam. 1, 7, og מִן Levit. 10, 6. eller, at det med en stor Distinctivus hedder מִן. At dette og skeer med en Conjunctions og mindre Distinctivus forhindrer jo ikke, at hiint og er Tilfældet, da det vel overhovedet skeer fordi Tonen falder paa den apocoperede Form som Genstavelserord. En billigere Rec. vilde

altsaa i det høieste have bemærket, at Neglen burde have denne større Almindelighed, eller derpaa hellere været valgt et Exempel, hvor (·) blot in pausa blev forlænget til (·). — Det andet Beviis paa min Ukyndighed skal være, at jeg No. 148 har sagt, at "Pluralendelsen i Masc. er D . eller uden Tone kort D .), hvorimod Rec. anfører DHH Gen. XXI, 15. Her maa altsaa Rec. have læst reent bagvendt, da jeg ikke siger, at Pluralendelsen altid, hvor den skrives D . er uden Tone; men omvendt, at "hvor den ingen Tone har, skrives den kort D ." f. Ex. i DH , DHH . Hvor kan nu det anførte Exempel afbevise dette? Jævrigt er det selv ved dette besynderligt, at en saa kyndig Accentuolog ikke har bemærket, at hvor D . er accentueret, det er sandsynligvis (·) enten, som en vocalis anceps, lang, eller og det er fjædesløfere Skrivemaade for D ., som altid er betonet.

Fremdeles regnes det mig til Feil, at jeg i en lille Anmærkning har sagt, at D epentheticum ogsaa fandtes i possessive Pronomina. Til hvilken Ende Rec. søger at vise, at Possessivet D kommer af DH , ikke af D med indskudt D . Jeg nægter ikke, at denne Forklaringsmaade jo gjerne kan være rigtig; men er i alt Fald dog kun en sandsynlig etymologisk Formodning, som ikke kan berettige til at kalde en anden Formodning en Feil, end siige af grovere Art, da ubisse Etymologiers Opdagelse, i hvor nyttig og interessant end samme kan være, dog ikke udgjør Hovedsagen i et Sprogs Studium, især i en Grammatik for Begyndere, hvor det isaafald er nok at siige dem, hvad Ordets Form hedder. Desuden er dette ikke det eneste Exempel; thi lad der end ikke gives andre Possessiva med D i sig ved egentlige Substantiver, som have beholdt deres Substantivbetydning, saa findes de jo dog i Partikler, som oprindeligt vare Substantiver, f. Ex. DH , DH (for DHH), hvor Suff. dog er possessivt og ikke personale, eller DHH Ps. 139, 11. (S. Gesenius Pag. 42 og hans Anskuelse af DH). Heller ikke gjør Danzius, som dog efter Rec. Formening indeholder god Gehalt, her nogen Forskjel imellem Suffixerne. Og endelig siger ogsaa Gesenius om denne Form med D epentheticum: "Ausser dem Verbo werden diese Formen auch gewissen Partikeln angehängt, aber fast nie dem eigentlichen Substantio," hvilket dog viser, at han idetmindste ikke holder det for afgjort, at de ei kunde finde Sted der. At anstille nogen Efterlæsning for at opdage, om det af Rec. anførte Exempel er det eneste, kan i saa ubigtig en Materie ikke lønne den Unage og Tidsspilde, det vilde koste. Jeg spørger derfor kun, hvad der vel for sand Kundskab i Sproget vilde være tabt, om man end urigtigen ansaae dette D for epenthetisk? for

ikke at tale om, at Læreren jo i alt Fald, hvis den misligger ham, kan forbigaae denne lille kun een Linie lange Anmærkning i min Grammatik.

Endvidere husker Dec. nok ikke paa, at det er Feil, ja endog grovere Feil, han vil overbevise mig om, naar han i Anledning af min Bemærkning, "at Hebræerne ikke have reciprokt (reflexivt) Pronomen, da det forudsætter mere Cultur, end dette simple Sprog havde," yttre den subjective Formening, at han ikke kan troe, at det skulde forudsætte større Cultur, end at optage i Sproget en fuldstændig reflexiv Conjugation. Hvor kan nemlig en Formodning om Ursagen til et Phænomen i Sproget, om den end ikke var saa sandsynlig, som denne dog er, ja om den endog var urigtig, kaldes "en Feil" i Sproglæren, naar denne ikke lærer noget Urigtigt enten om Ordnes Form eller Construction; thi at Hebræerne ingen reciproke eller reflexive Pronomina havde, vil Hr. L. dog vel ikke kunne nægte. Men for endydermere at overbevise ham om, at den af mig angivne Grund til Manglen af et reflexivt Pronomen i Hebraïssen er den rette eller idetmindste hoistsandsynlig, vil jeg blot spørge ham, hvad rimeligere eller overhovedet hvad anden Grund han da kan tænke sig dertil, end Sprogets Simpleshed, Fattigdom, eller Mangel paa Cultur nok til at gjøre saa fine Pronominal: Distinctioner, som den imellem ham og sig, hans og sin, hvilke det aldeles ikke gjør? jeg vil spørge ham, hvorfor da Hebræerne see sig nødsagede til at bruge saadanne Udtryksmaader, som de af mig anførte: "Jehova lod nedregne Svool fra Jehova (istedetfor: fra sig); Brødrene saae, at han elskede Joseph fremfor Brødrene (præ se)? eller hvorfor de maae bruge Substantivet אֲנִי , אֲנִי , istedetfor dette Pronomen? Vidner dette ikke om Mangel af Cultur i Sproget, saa veed jeg ikke hvad der gjør det; for ikke at tale om flere Udtryk, som vise det Samme. Ja, for at gaae til Analogien af andre Sprog, brugte ikke ogsaa Grækerne i de ældste Tider deres οἱ , οἱ , ἐ , σφωυ , σφισι , σφας , baade reflexivt og personelt, uagtet de dog dengang allerede havde Mediumsformen (ligesom Hebræerne Hithpahheel) til at betegne det reflexive Begreb, indtil de ved mere Cultur af Sproget fandt paa at adskille disse Begreber ved οἱ og αὐτοῦ ? Og confunderer ikke endnu til Dags hos os Folk, som ikke have grammatisk Rundskaab nok til at distingvere derimellem, ham og sig, hans og sin, med hinanden? Ikke at tale om, at jeg jo selv netop i samme Regel anfører, hvad Dec. troer at have fundet til Modgrund, at baade Hithpahheel og Niphath, liig det græske Medium, i visse Tilfælde hjælper paa Manglen, hvilket det dog ikke overalt kan, navnlig ikke, hvor hans og sin skulde adskilles, thi der have Hebræerne jo aldeles intet Middel til at udtrykke Forskjellen. Der paaستاes jo ikke, at det reciproke eller reflexive Begreb mangler i deres Idæer, fordi deres Sprog ikke er uddannet nok til ved et særegent Pronomen at distingvere det fra det

personelle. Alt dette burde man dog vente, at den, der paatager sig at bedømme Spørgsmaalet, maatte have Skarpsindighed nok til ikke at overse, inden han erklærede det Anførte for en Feil. Vilsløbigen bemærker Rec. her og, at jeg ved reciprok tænker mig reflexiv, hvormed nyere Grammatiker have ombyttet den gamle brugelige Benævnelse, for ei at confundere det med Pronomet "hinanden," en Forandring, som jeg overhovedet ikke har anset for synderlig nødvendig, og især mindst brød mig om at bruge i Hebraïstken, hvor intet hinanden er, hvormed dette kunde forvirres.

Rec. finder dernæst ikke tilstrækkelig Grund til, at jeg blandt usædvanlige Præteritumsformer har anført וַיִּשְׁׁוּ og וַיִּלְחֹץ , fordi det Første ikke forekommer i 3die Person uden som לִישׁוּ , det andet upaatvibveligen (?) er Particip. fem. Jeg vil ikke nægte, at der ved det Første med en strengere Nøiagtighed kunde have været bemærket, at det ikkun findes saaledes i 1ste Person וַיִּשְׁׁוּ eller med Afformativ til, hvilket allerede Water, som imidlertid dog ogsaa anfører לִישׁוּ i 3die Person, har tilføiet. Men da (·) og (·) saa ofte alternere, er denne Observation, om dens Rigtighed endog var afgjort, en ligesaa stor Ubetydelighed, som de fleste andre, hvoraf Hr. Ls. Kritik bestaaer. Og hvad וַיִּלְחֹץ i Gen. 16, 11. angaaer, da har jeg, efterdi det dermed strax forbundne וַיִּלְחֹץ er præet. kal med ו convers., ikke den Driftighed, som Rec., til at afgjøre, at det skal være part. kal. Jeg har derfor anført begge Dele og ladet Sagen være uafgjort.

I No. 336 har jeg kaldt וַיִּשְׁׁוּ Høleel. Hr. L. vil, at det skal være Høel og staae for וַיִּשְׁׁוּ . Det er gjerne muligt, at dette kan være Oprindelsen, som og Gesenius lærer. Men desuagtet er min ringe Formening dog denne, at ligesom Høel er Høel med ו uden paafølgende Dagesch, saaledes kan Høel ogsaa kaldes Høel, naar det samme indtræffer. Den dobbelte 3die Radikal viser, at quiescentia Ain i Conjugg. graves dannes analogt med geminantia Ain. Overhovedet er Striden her kun om en grammatikalisk Benævnelse.

At i No. 259 וַיִּשְׁׁוּ bestemmere henføres til וַיִּשְׁׁוּ , end til וַיִּשְׁׁוּ , hvilken Form det samme Verbum ellers ogsaa har, og at man altsaa ikke behøver at antage en egen Form derfor; ligesom og, at der er indløben den Feiltagelse, at וַיִּשְׁׁוּ er anført som et Verbum וַיִּשְׁׁוּ , tilstaaer jeg villig Rec. og det er mig en Fornøielse, at kunne eengang give ham, hvis grammatiske Skarpsæenhed jeg ingenlunde vil nægte, fuldkommen Ret. Ogsaa antager jeg gjerne hans Mening, at וַיִּשְׁׁוּ ikke er Kal (hvilket jeg havde beholdt efter Danzius, hvor Reglen Pag. 124, § 46. hedder: Verbum וַיִּשְׁׁוּ in Futuro kal (ad formam Hūphal) pri-

mam in λ mutat, quiescens in schurek, secunda cum (-) notata, og altsaa vel efter Necs. eget Dømmeme ikke kan være nogen grov Feil), men Hophal, hvortil min Grund er, at man derved undgaaer denne Anomalie af et enkelt Ord, og Bemærkelsen potuit godt kan (som allerede hos Simonis) lade sig udlede af det passive Begreb potens factus est, en Formation, der er analog med מחל af מחל . De to smaae Anmærkninger 259 No. 3, og 305, vil jeg altsaa bede Læseren af min Grammatik at udstryge.

Men naar det nu derpaa endelig hedder: "Omendkjøndt det andet Dypag udgjør 8 Ark, har Grammatiken dog væsentlige Udadelser; især er det at beklage, og meget maa det hindre dens Brugelighed, at den aldeles ikke leverer Paradigmata for Verber og Substantiver. "Hvorledes? skulde man da ikke af en Grammatik kunne lære at conjugere og declinere?" da veed jeg ikke at forklare mig anden Grund til disse Beskyldninger, end at Rec. maaskee selv har følt, at, hvad han hidtil havde anført, var, paa den sidste Bemærkning nær, Spidsfindigheder eller Ubetydeligheder, som ikke kunde overbevise nogen Sagkyndig om, at det maa have staaet sig saa slet med den Underviisning, der i Hebraisten gaves efter min Grammatik, og han altsaa, for dog nogenlunde tilstrækkelig at kunne retfærdiggjøre sin Dom om denne Underviisnings Tilstand og sammes Aarsager, maa see at faae vægtigere Beviser, skulde de endog være aabenbar grebne af Luften, og derved være gjort Regning paa, at Pluraliteten af Læserne ikke kjendte min Bog saa nøie eller vilde gjøre sig den Umage, at conferere den. Det er til den Ende endnu kun lidt, at han gjør Bogen (siensynlig ikke for at berømme den) større, end den virkelig er, nemlig 8 Ark istedetfor $7\frac{1}{2}$, lidet Octavformat og vidtloftig trykt, (thi Fortalen og Analysen af to Capp. i Genes. ere jo ikke en Deel af Grammatiken, som saadan); kun lidt, at han løst hen besylder den for væsentlige Udadelser, uden at angive et eneste Exempel derpaa (med mindre det skal bestaae i, at her ikke gives en udførlig Accentlære, om hvis Uvæsentlighed vi ovenfor have talt): men hvad skal man sige derom, at Rec. driftig debiterer en Beskyldning, om hvis fuldkomne Usandhed Enhver, som blot slaaer Bogen op, øiebliklig kan overbevise sig, at den nemlig "aldeles ingen Paradigmata skulde levere, og at man altsaa deraf ikke skulde kunne lære at conjugere og declinere? For at blotte en saadan Udfærd, som den fortjener, spørger jeg da Rec.

1) i Henseende til Conjugationen, hvad han da kalder det fuldstændige Paradigma af det regelmæssige Verbum, som staaer Side 80—82, foruden tilforn S. 75—77 af den enkelte Tempus- og Personsboining? hvad han kalder Paradigmerne af den afvigende Conjugation af Vtturalverba S. 92—93 (hvilke Danzius ikke engang har)? af Verba מחל S. 95,

af פִּי §. 98, af עַע §. 101, af עַו §. 104, af לָל §. 107, af לָה §. 110—111, over de fleste af hvilke der endog udtryffeligt staaer Navnet Paradigma eller Exempel? Eller ere disse sidste (thi det regelmæssige Verbum staaer fuldt ud) i Necs. Dine maaskee ikke Paradigmer, fordi de Personer, som ligefrem følge af Analogien med de anførte, ikke ere til Unødvendighed udtryffeligt angivne? f. Ex. at der efter Anførelsen af סָבַח, סָבַחַת, סָבַחַתִּי, ikke er anført סָבַחְתָּ, סָבַחְתִּי, eller efter סָבַחַתִּי, סָבַחְתָּ, סָבַחְתִּי, ikke ogsaa סָבַחְתָּ, סָבַחְתִּי, men blot staaer et o. f. f., hvilket er saa meget mere tilstrækkeligt, som Formationen deraf i Reglerne tet foran er forklaret, og den Lærling, som var et saa blot mekanisk Hoved, at han ikke kunde have nok deraf, vel aldrig med nogen Frugt kunde lære Hebraisk. Sandelig man maatte vel vente, at Nec. havde vist, hvad det da var for unyttigt Læi, der skulde indeholdes i den hele fra §. 69 til 112 gaaende Konjugationslære, naar man deraf ikke kunde lære at conjugere?

Dernæst hvad 2) Declinationslæren angaaer, da er det vel sandt, at derpaa ikke er opstillet Paradigmer i den tabellariske Form, som Vater og Gesenius, samt efter dem Prof. Rasmussen og Adj. Lindberg have brugt, men uden at Læseren af min Grammatik derfor mindre lærer at declinere, end de gjøre det efter hine Tabeller, hvilket dog nok ikke er den eneste Maade, hvorpaa de kunne lære det. Thi hvori bestaaer vel hvad de kalde at declinere, andet end i at kunne af enhver Art Nomina danne Singularformen i status constructus, Pluralformen baade i stat. absol. og constr. samt forbinde Ordet med Suffixer? Dette lærer Disciplen efter min 32 aarige Erfaring i denne Underviisningsgreens Behandling ligesaa godt og langt mindre vanskeligt af de almindelige Regler om Numerus (i min Grammatik §. 18.) om stat. constr. (sammesteds §. 20), og om Suffixerne (sammesteds §. 24), hvilket Alt de jo alligevel maae lære for at faae et rigtigt Begreb derom. Hvortil altsaa Tabeller, som de først ved at føre hvert Ord tilbage til hine Regler kunne huske? Saaledes, for blot at tage eet Exempel (מֶלֶךְ), lære de (No. 128 og 130) at sæglerede Nomina have en dobbelt Form, at deres Plural dannes af Eenstafelsesformen med (ַ) mellem de sidste Konsonanter (מְלָכִים, No. 131 og 151), i stat. constr. derimod og i Forbindelse med Suffixer i Sing. af den med Vocalen (-) mellem de første (מֶלֶךְ, מְלָכִי, מְלָכֶיךָ, No. 128, 166); og endelig at de i Plural og Dual foran possessive Pronomia tabe Endelserne וִי og וִי (No. 200). Naar nu altsaa i den Henseende i min Grammatik ikke er forbigaaet et eneste almindeligt Tilfælde, end ikke de væsentligste særegne, af dem, som de Andre i deres Tabeller opstille til mekanisk Udenadslæring, og Analogien lige godt anvendes efter begge Maader, hvor kan det da med nogen Grund paastaaes, at man deraf ei kan lære at declinere? Eller er dette Tilfældet her, saa maa det og

være Tilfældet ved Danzii Grammatik, af hvilken dog Rec. mener at man fordmulig lærte bedre og grundigere Hebraisk end siden; thi ogsaa i samme findes ingen Declinationsparadigmer, saa at man efter Hr. Ls. Slutningsmaade i al den Tid, denne brugtes, ikke har kunnet declinere, d. e. ikke sætte et Nomen i Plural, i stat. constr. eller i Forbindelse med Suffixer!

Ikke synderlig mere overeensstemmende med Sandheden er det, naar Rec. derpaa anfører Følgende: "Vel raader Forfatteren til at benytte Prof. Rasmussens hebraiske Conjugations- og Declinations-Tabeller; men ikke at tale om disse store Ufuldkommenheder og væsentlige Feil, saa staae de dog i mange Maader i aabenbare Modsigelser med Forfatterens egne og bedre Anskuelser. Kommer nu hertil, at Prof. R. Tabeller ikke engang kunne faaes uden at kjøbe hans Grammatik tillige, saa sættes herved de, som skulde bruge Prof. Blochs Grammatik i en ligesaa ubehagelig som unødvendig Beføstning; thi een hebraisk Grammatik burde i Skolerne være tilstrækkelig." Uden at ville gjengjelde den Compliment, der midt i denne Dadel ligger til mig, med nogen Ufølighed, kan jeg dog ikke undlade, for dem, der ikke have min Bog ved Haanden eller have Lust til at efterslaae den, at anføre, hvad det er, jeg i denne Anledning har sagt, paa det at Enhver kan see, hvor falsk Rec. anfører mine Ord og hvilken Inconsequenz han paabyrder mig. Efterat jeg nemlig i min Fortale har angivet min Hensigt, "at lægge Begynderen Sprogets hele Mechanisme og Dannelsesmaade saa klart for Die, at han saavidt muligt kan fatte Grunden til enhver Form's Dannelse og derefter med Forstand og Sikkerhed anstille sin Analyse," tilføier jeg: "Til den Ende troer jeg nu vel, at her er fremstillet alt det Fornødne. Vil man imidlertid, hvad jeg selv i det sidste Aar har gjort, for at give en mere bekvemlig Oversigt af det Hele, dertil tillige benytte Prof. Rasmussens Tabeller, da lader disse Brug sig bekvemt forbinde med den af mig givne Veiledning" o. s. v. og dernæst hvad min Fremstilling af Nomina angaaer, at den endnu stedse synes mig at give den tydeligste og tillige tilstrækkelig Veiledning til at kjende de hebraiske Nominers Former og Bøining: hvorimod det forekommer mig, at de af de Nyere foretagne Classificationer af Nomina snarere gjør Veien vidtløftigere og besværligere, end behøves". Hvo der læser dette Sted med mindste Ugtfomhed, vil vel let see, at jeg anseer Brugen af disse Tabeller for ufornøden, ja ved Nomina endog for besværlig, altsaa ingenlunde har "raadet til deres Benyttelse," men kun tilkjendegivet, at de kunde være brugbare, som alle Tabeller, til at give en mere bekvemlig Oversigt. Og at jeg derved skulde villet gjøre Disciplen det til en ubehagelig Fornødenhed, at kjøbe to Grammatiker, vil, om Nogen end kunde tiltroe mig den Dumhed, at ville selv ved Udgivelsen erklære min egen Lærebog for util-

stræffelig, lettelig være gjendreven, naar man erindrer sig, at Prof. Naßmuffens Tabeller dengang kun vare særskilt udgivne og at faae for en Bagatelle, samt at Directionen endyver mere havde tilsendt Skolerne et Antal Exemplarer, for gratis at uddeles til Disciplene. Ogsaa brugtes de kun et Aarstid eller to af Enkelte, som havde dem; siden efter har man uden dem ligesaa godt som før, og i ligesaa kort Tid, lært Grammatiken og dens Paradigmer af min Bog allene.

Og saaledes ere vi da lykkeligviis til Ende med en Kritik, som Nødvendigheden saameget mere bød mig saa detailleret at gennemgaae, som dens Læser dog vel ellers neppe kunde troe, at en Recensent, der maa formodes baade at forstaae sit Fag og kun allene at have dets Fremme til Hensigt, skulde, for at nedsette en bekjendt Lærebog, ikke blot uden Grund have dadlet saa mange Punkter i samme, men endog havt den Driftighed, at paa digte den Mangler, som den aldeles ikke har. Hvorvidt dette nu er Tilfældet, eller hvorvidt de andre Antegnelser, naar man blot undtager dem, som angaae de to Urigtigheder af $\eta\psi\eta$ for $\eta\psi\eta$ og $\eta\eta\omega$ for $\eta\eta\omega$, bevise nogen Feil, end sige nogen af grovere Art, overlades den kyndige og upartiske Læser at bedømme. Og maatte da isvrigt disse Blade ikke være uden al Indskydelse til saavel at berigtige Recensentens Domme om det hebraiske Sprogstudiums hidtilværende Tilstand i vore lærde Skoler, som til at bestemme, hvad der i Samme kan være rigtigt og hensigtsmæssigt, da er det Diemeed, hvori de skreves, tilstræffeligen opnaaet.

Den offentlige Examen i Koeskilde Kathedralskole for Aaret 1825, som Disciplenes Forældre og Børgere, samt andre Videnskabsmænd og Skolens Belyndere herved ærbødigt indbydes til efter Behag at overvære og anhøre, foretages i følgende Orden:

Dagen.	1ste Værelse.	2det Værelse.
21de Septbr. Formidd. Efterm.	Græsk 4de Klasse. Latin 3die Kl. under Adj. Stybe.	Arithmetik 2den Klasse. Arithmetik 1ste Kl.
22de Septbr. Formidd. Efterm.	Latin 2den Kl. u. Adj. Christensen. Græsk 1ste Kl.	Arithmetik 4de Kl. Lydsk 3die Kl.
23de Septbr. Formidd. Efterm.	Religion 4de Kl. Latin 3die Kl. u. Adj. Christensen.	Historie 2den Kl. Dansk 1ste Kl.
24de Septbr. Formidd. Efterm.	Candidaterne: Lydsk, Græsk. — Arithmetik, Geografie.	} Skriftlige } 4de og 3die Kl. } Prøver } 2den og 1ste
26de Septbr. Formidd. Efterm.	Candidaterne: Fransk, Latin, Religion. — Geometrie, Historie.	
27de Septbr. Formidd. Efterm.	Latin 2den Kl. u. Adj. Stybe. Latin 1ste Kl. u. Adj. Berg.	Geometrie 4de Kl. Geografie 3die Kl.
28de Septbr. Formidd. Efterm.	Græsk 3die Kl. u. Dr. Thrige. Fransk 4de Kl.	Dansk 2den Kl. Religion 1ste Kl.
29de Septbr. Formidd. Efterm.	Fransk 2den Kl. Latin 1ste Kl. u. Adj. Christensen.	Historie 4de Kl. Arithmetik 3die Kl.
30de Septbr. Formidd. Efterm.	Hebraisk og Hiade 4de Kl. Græsk 3die Kl. u. Adj. Berg.	Geografie 1ste Kl. Religion 2den Kl.
1ste October Formidd. Efterm.	Græsk 2den Kl. Lydsk 1ste Kl.	Geometrie 3die Kl. Geografie 4de Kl.

Dagen.	1ste Værelse.	2det Værelse.
3die October Formidd.	Tydsk 4de Kl.	Historie 3die Kl.
Efterm.	Religion 3die Kl.	Tydsk 2den Kl.
4de October Formidd.	Latin 4de Kl.	Geografie 2den Kl.
Efterm.	Franssk 3die Kl.	Historie 1ste Kl.

Til Universitetet afgaae:

1. Paul Christian Tillisch, en Søn af Oberst v. Tillisch til Kammergåbe ved Sorøe.
  2. Christen Koefoed, en Søn af Etatsraad og Bankdirecteur Koefoed i Kjøbenhavn.
  3. Abraham Becker, en Søn af afgangne Sognepræst Becker til Alsted ved Sorøe.
-

Translocationen, til hvis Overtværelse herved ligeledes indbydes, foretages paa sædvanlig Maade Onsdagen den 12te October Formiddag Kl. 10, hvorefter det nye Cursus af Underviisningen strax tager sin Begyndelse.

S. N. J. Bloch.